

PĚSTEBNÍ OPATŘENÍ U DŘEVINNÝCH VEGETAČNÍCH PRVKŮ

Pěstební opatření je soubor jednorázově provedených úkonů nutných k ovlivnění především kvalitativních atributů vegetačního prvku - především jeho pěstebního stavu, druhové a prostorové skladby, růstu a vývoje.

1. TERMÍNY, SOUVISLOSTI

Pěstební opatření nejsou doposud zpracovány ve formě ČSN DIN. Jistou oporu při formování obsahu, základních termínů a obsahu nalézáme především v tradici zahradnické praxe, novějších publikacích především v odborných časopisech a v ZTV – Baumpflege. Zusätzliche Technische Vertragsbedingungen und Richtlinien für Baumpflege. FLL. 2001. (ZTV)

- Pěstební opatření jsou zpravidla jednorázovým úkonem, kterým zasahujeme přímo vegetační prvek za účelem jeho vyřazení nebo vyřazení jeho části z životní činnosti. Ne příliš častá mohou být opatření, která zasahují přímo konkrétní prvek a nevyřazují jej (jeho část) ze života – např. vyvazování výhonů. Jako pěstební opatření můžeme označit i ostatní úkony sledující pěstební cíl, která však nezasahují přímo danou dřevinou složku, nýbrž jsou vedena např. do jiných sinusů porostu, případně do ekotopu. Jako příklad lze uvést probírky v porostu stromů či některá opatření podle ČSN DIN 18 920.
- Pěstební opatření je možno prakticky realizovat u vegetačního prvku v průběhu jeho celé existence. V tomto ohledu je třeba zvážit zda je účelné chápat konkrétní opatření, které vyhovuje výše uvedené definici jako pěstební jestliže je součástí např. fáze procesu „zakládání“. Jako příklad lze uvést řez při výsadbě, který je nesporně součástí technologie založení.
- Pro pracovní operace zahrnované běžně do udržovací péče je charakteristická jejich četnost opakování. Posouzení některých pracovních operací zda se jedná o udržovací péči či pěstební opatření může být rovněž sporné a vždy záleží na širších souvislostech v kontextu s řešeným problémem. Jako příklad lze uvést tvarovací řez u živých plotů, který je praxí chápán jako součást údržby (snad proto, že se opakuje pravidelně během jedné vegetační sezóny). Druhým příkladem může být řez hlavový v podstatě také tvarovací řez (zahrnován do pěstebních opatření), který se opakuje v delším časovém úseku několika let.
- Pěstební opatření je možno s ohledem na výše uvedené souvislosti chápat jako součást režimu péče (myšleno oborového režimu péče o vegetační prvky).

Pěstební cíl je popis vlastností vegetačního prvku, k nimž se má dospět realizací pěstební opatření nebo jeho pěstováním.

- Pěstební cíl může být konečný nebo rozfázovaný pro jednotlivé etapy jeho pěstování (postupný cíl).
- Mezi základní vlastnosti vegetačního prvku s ohledem na definici pěstební cíle patří jeho kvalitativní atributy a popis jeho funkce. Výběr konkrétních atributů bude vždy závislý na individuálním řešení zpracovatele, vegetačním prvkem a řešeném problému.
- Nesporně zajímavým problémem je vztah pěstební a kompozičního cíle. Kompoziční cíl je možno definovat jako dosažení prostorové harmonie. Jako příklad určitého rozporu mezi pěstebním a kompozičním cílem uvádím některá stabilizační pěstební opatření, u kterých sledujeme zvýšení statické stability na úkor jejich vzhledových vlastností. Těžko by bylo možno popisovat tato opatření jako kompoziční cíl.

ZTV – Baumpflege. Zusätzliche Technische Vertragsbedingungen und Richtlinien für Baumpflege. FLL. 2001. (ZTV):

Cílem pěstebních opatření je dosažení (udržení) vitality, zdraví a provozní bezpečnosti u stromů

- naplnění tohoto cíle předpokládá dostatečně velké, chráněné a ekologicky funkční okolí stromu.
- v zastavěných oblastech a v blízkosti komunikací jsou stromy obzvláště ohroženy. Vykazují často nízkou vitalitu, což může mít různé příčiny (např. mechanické poškození, zvýšená stlačenost půdy, uzavření povrchu a jeho důsledky, imise, výkopy a doplňování substrátu v oblasti kořenů, výběr druhu a odrůdy neodpovídající stanovišti, chyby při pěstování, výsadbě nebo údržbě včetně ostatních nedostatečných, neodborných a/nebo škodlivých zásahů, následky zimní údržby komunikací apod.). Zde je třeba jednotlivě přezkoumat, zda lze opatřeními zjednat nápravu. Při snížené provozní bezpečnosti jsou příslušná opatření nezbytná.
- Vitalita stromu do značné míry závisí na možnostech neomezeného vývoje nadzemních a podzemních částí a na jejich aktivitě. Rozhodující vliv na ni má provzdušnění půdy, dostupnost půdní vlhkosti pro rostliny a přístupnost živin. Jsou-li v těchto oblastech nedostatky, je nutno provést příslušná opatření zvláště za účelem úpravy okolí stromu.
 - Hodnocení vitality vyžaduje zvláštní zkušenosti, spočívající na dlouhodobém pozorování a hodnocení stromů, půdy a okolí a jejich vzájemných vlivů.

Předpokladem pro provedení pěstebního opatření je provedení a následné vyhodnocení (diagnóza) výsledků dendrologického průzkumu (viz. oborový standard)

- předpokladem kvalitní diagnózy je dostatečný průzkum vitality, statické a lomové bezpečnosti, chybného vývoje koruny, případného napadení houbami a jinými organismy a jejich škodlivosti.
- stromy vyžadují pravidelnou kontrolu ohledně potřeby opatření a provozní bezpečnosti.*
- upřednostňovanou metodou průzkumu je odborné vizuální hodnocení. Při znatelných defektních symptomech a/nebo odůvodněném podezření je třeba přikročit k dalším (přístrojovým) metodám. Při nich by nemělo docházet k poranění stromu, příp. by toto mělo být omezeno na nejnižší možnou míru.
- přístrojové metody průzkumu se nacházejí v intenzivním vývoji, rovněž co do způsobu použití a interpretace. Mohou podpořit vizuální kontrolu.

Předběžný průzkum za účelem vyhotovení jednoznačného a vyčerpávajícího popisu prací zahrnuje

- zjištění nedostatků (např. symptomů, druhu, příčiny a rozsahu škod) a potřeby opatření s ohledem na druh stromu, stáří, vitalitu, okolí atd.
- zjištění možností a opodstatněnosti zachování jedince (vegetačního prvku) vzhledem k potřebným nákladům, s ohledem zvláště na architektonický, ekologický, kulturní, dendrologický nebo funkční význam

- stanovení pěstební cíle (např. zlepšení vitality, prodloužení života, bezpečnost provozu)
- odhad reakce stromu na plánovaná opatření (např. závaly, statika a lomová bezpečnost)
- stanovení potřebných pěstebních opatření.
- pěstební opatření v oblasti kořenů, kmene a koruny a úpravy okolí stromu je třeba navzájem sladit.
- práce je třeba specifikovat pro každý jednotlivý vegetační prvek. Pouze jedná-li se o stejné práce na stromech shodného druhu, velikosti, stavu atd. na jednom stanovišti a na stejném místě na stromě (např. údržba koruny u stromů ve stromořadí), lze práce vypisovat souhrnně.

2. ŘEZ DŘEVIN, BIOLOGICKÉ ZÁKLADY

2.1. Všeobecné poznámky

Obecné podmínky pro řez dřevin definuje ČSN DIN 18 919:

- Při provádění řezu je nutno dbát na druhové zvláštnosti a na přirozené růstové formy rostlin.
- Zmlazování a prosvětlování je nutno provádět tak, aby zůstala zachována přirozená růstová forma dřevin, popř., aby se brzy opět obnovila.
- Úplné zmlazování keřů (na patku) má být co nejhlubší. Výška pařezu nemá přesáhnout 20 cm.
- Místa řezu s průměrem nad 3 cm je nutno ošetřit přípravkem na ošetření ran. Keře, které byly seříznuty na patku, se nemusí ošetřovat.

Řezná opatření v koruně slouží především u mladých stromů vývoji a rozvoji, příp. zachování vitality, zdraví a dopravní bezpečnosti stromů. Je nutno usilovat o druhově typický vzhled.

Potřebné zásahy by měly být provedeny co nejdříve, aby plocha řezu byla co nejmenší a aby se zabránilo následným škodám a nutnosti dalších řezných opatření.

Na starých stromech by se řezná opatření měla provádět pouze v odůvodněných případech (např. kvůli provozní bezpečnosti).

ZTV klasifikuje větve podle průměru níže uvedeným způsobem:

Klasifikační systém větví dle jejich průměru (překlad ZTV)		
označení	německý název	průměr větve
drobné	Feinstast/Zweig	do 1 cm
tenké	Feinast	od 1- 3 cm
slabé	Schwachast	od 3 - 5 cm
silnější	Grobast	od 5 10 cm
silné	Starkast	nad 10 cm

Drobné, tenké a slabé větve není dovoleno odřezávat motorovou pilou.

Silné větve by se neměly odřezávat. U špatně zavalujících druhů (např. Aesculus, Betula, Populus, Salix) to platí i pro silnější větve. Je-li zásah nevyhnutný, je třeba se přesvědčit, zda by nestačilo větve pouze zkrátit.

Při zkracování by se mělo zařezávat na tažnou větev. Průměr tažné větve by měl na místě řezu činit alespoň třetinu průměru zkracované větve.

S rostoucí velikostí řezné plochy vzrůstá pravděpodobnost vzniku “zásobovacího stínu” (*Versorgungsschatten*), který je zpravidla patrný nejdříve po jedné vegetační periodě.

- *Poznámka. Versorgungsschatten* : dojde-li k odstranění silné větve, která – s příslušně intenzivním olistěním – znamenala pro strom významný zdroj energie, pociťuje strom tuto skutečnost jako významnou ztrátu. Ta by pak byla označována jako “zásobovací stín”.

2.2. Ošetření ran

Obecné podmínky pro ošetření ran dřevin definuje ČSN DIN 18 916:

- Prostředky k ošetřování ran musí svými vlastnostmi zaručit plnou účinnost nejméně po dobu jednoho roku.

Používají-li se přípravky na ošetřování poranění, je třeba je nanést na řeznou plochu (o průměru asi 3-10 cm) neprodleně po řezání, a to celoplošně, rovnoměrně a v dostatečně krycí vrstvě, u řezných ploch o průměru > 10 cm se nanášejí pouze na okraj rány a sousedící svrchní vrstvu dřeva (asi 2 cm). Plocha řezu musí být hladká.

K ošetření řezných ran lze použít:

- Penetrační látky
 - zasakují do dřeva, kombinace s fungicidy
 - nevytváří nepropustný překryv rány - hloubková ochrana dřeva
 - k udržení mechanických vlastností mrtvého dřeva - např. Luxol
- Překryvné nátěry
 - ochrana před vysycháním povrchu rány krátce po aplikaci - Latex, fermežové barvy, Santar, kombinace s fungicidy
- Umělé pryskyřice
 - např. epoxidové pryskyřice

2.3. Doba provedení

- Řezná opatření zanechávají nejmenší následky, provádějí-li se během vegetačního období.
- Při trvajícím mrazu pod -5° C by se řezná opatření neměla provádět.
- druhy se silným jarním mizotokem „krvácející” druhy (např. Acer, Betula, Juglans, Carpinus, Corylus) by se neměly řezat v době nejsilnějšího tlaku mízy, nýbrž pokud možno v období olistění.
- výjimka tvoří hlavový řez: konec zimního období

2.4. Vedení řezu

Řez je třeba vést tak na tzv. větevní límeček nebo na stávající ochrannou zónu, aby bylo umožněno dobré zavalení rány a aby nezůstávaly pahýly.

Řez na větevní límeček je třeba vést tak, aby horní bod přímky řezu ležel mimo kůrový lem probíhající středem vidlice.